

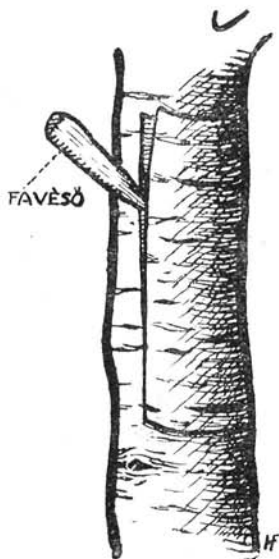
Udvarhelyszéki mesterségek.

A Székelyföldön nagyon sokféle mesterség van elterjedve, köztük számos olyan, amelyet más helyeken sehol meg nem találunk. Itt is különösen Udvarhelyszék földjének mostohaasága fejlesztette ki fokozott mértékben a nép ügyességét, leleményességét, ipari és művészi hajlamait a legváltozatosabb mesterségekben. Ez részben kárpótolja e vidék lakosságát abban, amit a természet megtagadott tőle.

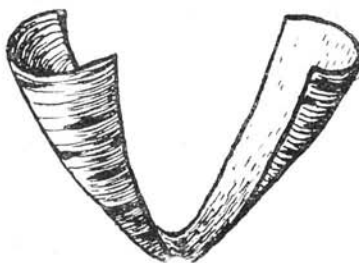
Házimunka.

Cseresznyefakéreg kászu készítése Sükőben.

Tavasszal, amikor a fákban a nedvkeringés megindul, bicskával megvágják a vastagabb cseresznyefák kérget kb. 80–100 cm hosszúságban és 20–30 cm szélességben, majd ezt egy kemény fából készült véső-forma segítségével lehántják a fatörzsről. A lehántott kérget közepén összehajtják a nélkül, hogy megtörne, s két oldalát *pattanott kávéval* összefűzik. (1. és 2. ábra.)

1. A vadcseresznyefa kérgeinek lehántása.

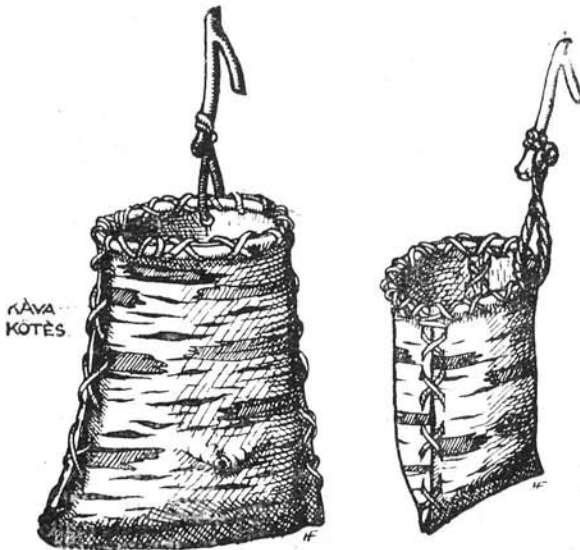
2. A meghajtott kéreg.

Kávéat mogyorófaból vagy „csüknye“ rózsából (vadrózsa) pattintanak. Ez úgy történik, hogy előbb a mogyorófa vagy a „csüknye“ zöld héját levakarják, azután megkopácsolják, mire az utolsó évgűrű letöredezik; ezt azután vékonyra és hajlékonyra faragják. Az összehajtott kérget kétoldalt kb. 2–3 ujjnyi távolságban bicskával meglyukasztják s a lyukakon keresztül fűzik a kávé X alakban. Felső peremére belül egy félgömbölyűre faragott mogyorófát szorítanak azért, hogy a kérget kerekén kifeszítse; ezt szintén kávéval sűrűn hozzáfűzik a kéreghez. (3. és 4. ábra.)

A cseresznyefakéreg kászu mérete leginkább 40–50 cm magas és 20–30 cm széles szokott lenni. Ez az úgynevezett szedőkászu. Ritkábban s inkább régebben készítettek 1 méterest, sőt még magasabbat is. Kisebbit (25 cm) csak a gyermekeknek csinálnak.

Gyümölesszedésre azzal teszik alkalmassá a kászut, hogy felső szélén átlyukasztják és *kankót* (kampót) kötnek reá; ezzel könnyen felakasztható a faágra.

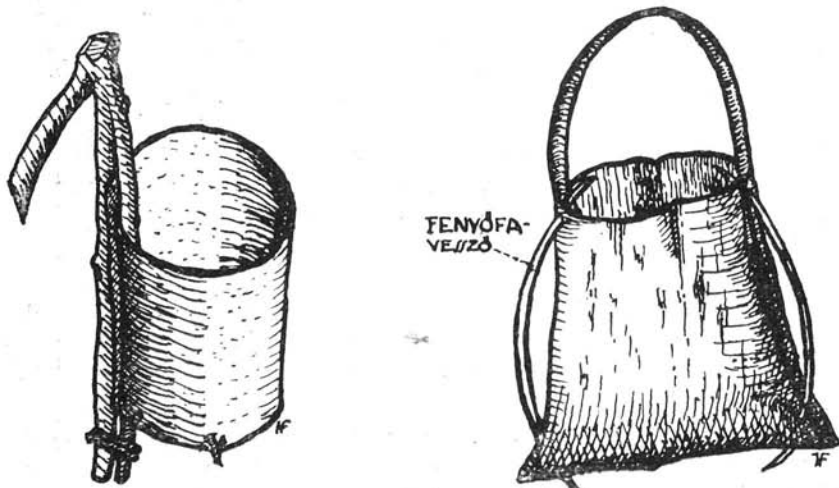
Kászut Sükőben (Údvarhely megye), ebben a cseresznyetermelő faluban, majdnem minden gazda készít magának. Elsősorban cseresznyeszedésre és tartásra, de másfajta gyümölcs szedésére is használják. Különösen kézzel szedett almát, szilvát, néha zöldséget, borsót, fuszulykát vagy aszaltszilvát tartanak benne.

3. 4. Cseresznyefa kéregkászu Sükőből.

Érdekes, hogy ezt a hasznos, nagyon tartós (évtizedekig is eltart), könnyű és olcsó használati tárgyat ebben a formájában mennyire nem ismerik és nem használják más falvakban. Egy sükei atyafi, ismervén a kászu jó tulajdonságait, elhatározta, hogy vásárt csinál vele. Elkészített belőle egy szekérre valót s elhajtott a szomszédos nyikómenti cseresznyés vidékre, hogy ott eladja. A vásár nem sikerült, mert a nyikómentiek nem vállalták a kászut. Ők kosarat használnak.

Ekkor az egyszer akart a kászukészítés mestersége felemelkedni a „házi-

5. Bükkfa kéregkászu Bögözből.

6. Fenyőfa kéregkászu Békásból.

ipari rangra“. De nem sikerült. Így továbbra is házimunka maradt. (5. és 6. ábra.)

Háziipar.

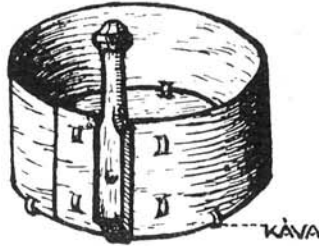
Kéregvéka készítése Siklódon.

Csak olyan vastag bükkfából lehet készíteni kéregvékát, amelynek átmérője legalább egy méter. Erre lemérik a 8 arasz (szinte 2 méter) hosszúságot és itt elfűrészelik, majd *szeffel* (éssel) *csetérekre* (hasábokra) hasogatják. Bárdoló fejszével egészen vékony deszkává faragják a hasábokat; ezután egy kis padon, a deszka végén ülve, addig gyalulják, amíg legalább egy félcentiméter vagy még vékonyabb lesz. Ez igen erős munka. (7. ábra.)

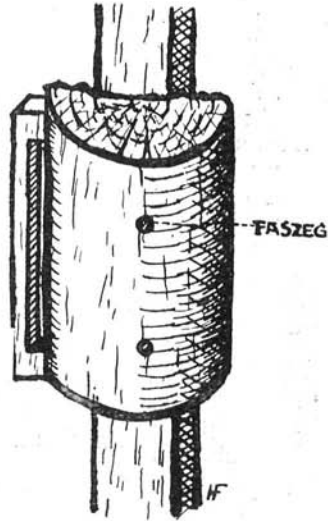
Most következik a kéreg meghajlítása. Nyitott tüzelőnél, szén fölé tartva, kissé megsütik, amíg megpirul, s akkor forró vízzel meglocsolva, megkonkorodik. (8. ábra.) Így kerül a *vékahajtóra* (9. ábra), mely a szoba közepén van felállítva. Ez egy vastag rúd, a mennyezet gerendája és a padló közé beszorítva s

7. Bárdoló, vagy faragó fejsze.

8. Kéregvéka.

9. Vékahajtó.

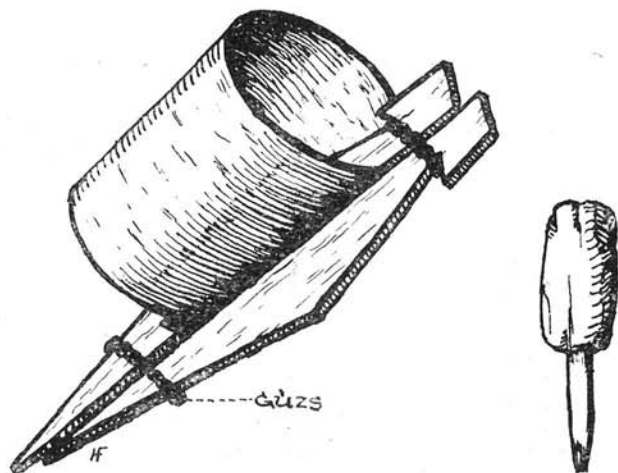
alant jól megpöckölve. Erre van rá erősítve, 2 faszeg segítségével, egy félhenger alakú, kb. 50 cm hosszú és 20 cm sugarú fatuskó; ez a tulajdonképpeni *vékahajtó*. A megkonkorodott *deckát* erre azonnal ráfeszítik, mert ha kihül, könnyen törik. Egyszerre, gyorsan egymásután 40–100 darabot szoktak meghajlítani.

Innen kerül a *csiptetőbe* (10. ábra.), ahol 2 nap és 2 éjjel áll, amíg kiszárad. A csiptető két, kb. 50–60 cm hosszú, e célra faragott farúd; közéjük beszorítják a meghajlított kérget s két végén *gúzs*sal összekötik. (10. ábra.) A gúzs venyigéből, *porong*- vagy fűzfából készül. Az így kiszáradt és összehajtott kéreg két végén egymásra húzva (kb. 15 cm-re) 2–2 helyen átfúrják egy *likasztó* (11. ábra) segítségével és behúzzák a kötővesszőt, amely kétszer átdűgva beleszorul.

A kötővessző szinte karvastagságú, 2 arasz hosszúságú juharcából készül, amelyet fejszével 2-be, 4-be és 8 részre hasítanak fel, majd késsel leszorítva *megszádolják*, vagyis vékonyra faragják. Frissen használva jól hajlik, de ha megszárad, törik; ilyenkor *felengesztelik*.

Ezután következik a *befeneklés*. Fejszével a *cömpöt* (tökét) többfelé hasítják s a faragó fejszével kb. $\frac{1}{2}$ – $\frac{3}{4}$ cm vastagságú és 50 cm hosszúságú *dec*kát faragnak ki. Erre ráhelyezik a már összekötött kérget és a *vékajegyző*-

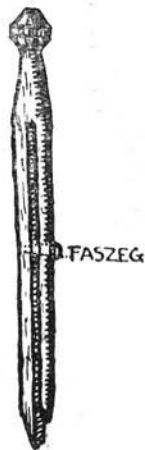
vel reácircalmazzák területét. A vékajegyző egy kb. 10 cm hosszú hegyes vasszeg-féle. A jelzésnél körülfürészelik és ráspollyal pontosan a cirkalomig reszelik. Most az összekötött kérget úgy helyezik a fenék-deckára, hogy a törzsből kivágott fa bele legyen alul s külső része felül. Így fenekét fejszével beütik annyira, hogy kis *onterája* (pereme) maradjon s átlyukasztva, kötővesszővel bekötik. Csak most tehetik fel a *fület*; ezt szintén kemény fából faragják ki és hornyolják mindkét oldalán addig, míg összeér a két vágás, majd kézzel vagy kitérítőkkel tisztítják. (12. és 13. ábra.) Ekkor rámerik a véka oldalára, s belső ágát egy ujjnyival kurtábbra hagyva, beütik arra a helyre, ahol a véka szélére egy kis berovást tettek. Végül a nyelet, az oldallal együtt átlyukasztva, egy faszeggel megerősítik. A faszeg fenyőfából készül, mert ez nem hasítja el a kemény fát.

10. Kéreg a csiptetőben.

11. Likasztó.

Mint a legtöbb hasonló mesterséget, ezt is télen végzik, amikor egyszerre legalább 150–200 darabot készítenek el. Ennyi egy területre, vagyis egy szekérrel. Így szekérral viszik vásárra; faluba inkább, mint városba (Marosvásárhely, Ludas stb.). A városban pénzért árulják s a 200 db-ért legjobb esetben 3.000 lejt tudnak szerezni. Leginkább azonban falun gabonáért cserélik el; amennyi búza belefér, annyiért adják oda; kukoricával kétszer kell megtölteni.

12. A véka nyele.

13. Hornyoló vagy fáncoló.

Többféle nagyságú kéregvékát szoktak készíteni. A legnagyobb mintegy 40 cm átmérőjű; ez 16 kupás s kb. 23 liternek felel meg; azután következik a félvékás, ez 8 kupás (11 és $\frac{1}{2}$ l.), majd a 4 kupás; végül a 3, 2 és 1 kupások a legkisebbek.

Ezt a vékakészítést már csak olyan eldugott és hagyományhű falu tudta megőrizni, mint Siklód, ahol még van egy pár mestere ennek a régi foglalkozásnak. De ők is csupán egy embert ismernek, aki igazán ért hozzá. Ez az ezermester Csején egy Szolokmán túl levő, pár házból álló kis helységben éli remeteéletét.

A favilla és gereblye készítése Telekfalván.

A favilla készítéséhez, ősszel vagy tavasszal, olyan fiatal és egyenes nyírfát használnak, amelynek a töve *varas* (kipattogzott). Héját kézzel lehúzzák, és tövét (varas felét), amely rugalmasabb, elvékonyítják, illetve meghegyezik kb. 1 cm vékonyra. Ekkor 3 előarasz (kb. 45 cm) lemérnek a hegyes végétől, mely a villaágas hosszát adja; ezt kell meghajlítani. Ezért hegyes felét beteszik a *gerezdbe* (az épület kiálló gerenda végei közé), s nyelét lefeszítve megkötik. Így kifeszítve áll a készülő villa addig, míg a fa ki nem szárad. Száraz időben egy hét is elég, máskor a kiszáradásra hosszabb idő szükséges. Sietős munka alkalmával rövid ideig marad kifeszítve. Ilyenkor a vásárra menő atyafi jól betakarja ujjasával az eső elől, hogy legalább az eladásig ne egyenesedjék ki.

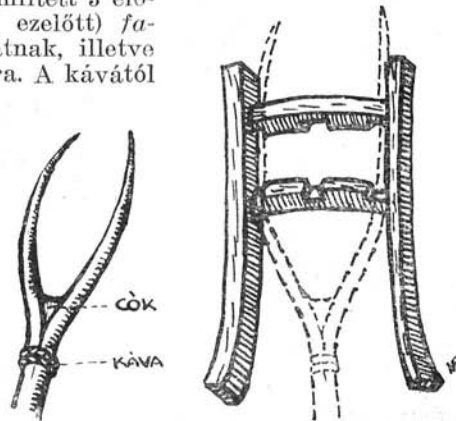
Ezután szorosan átkötik nyelét az említett 3 előarasz távolságban (újabban dróttal is, ezelőtt) *fakávával*, melyet mogyorófából pattogtatnak, illetve hasítgatnak vékony, hajlékony darabokra. A kávtól a hegyéig óvatosan befűrészelik egy szer, vagy, ha háromágú villa készül, kétszer. Ekkor a nyele végét *megveti* vagyis beszorítja valamibe, s két térde segítségével széjjel feszítvén a befűrészelést, beszorítja az első *cókot* (ez egy 10–15 cm-es henger alakú fadarab), ez szétfeszíti, s csak ezután ütik be a másik *cókot* (*cókozni* mint igét is használják), mely szétfeszítve tartja a villát. (14. ábra.)

Az így elkészült szerszám az ú. n. *villahajtóba* (15. ábra) kerül. Ezt szintén otthon készítik el. A villahajtó rovásaiba beszorítják a villát, s az egészet felteszik füstre a padlásra, ahol legalább egy héttig vagy még tovább áll, hogy teljesen kiszáradjon. Természetesen minél több villahajtója van valakinek, annál több villát tud egyszerre elkészíteni. Egy jó dolgos gazdának pl. 50–60 drb. villahajtóban szárad egyszerre az új szerszám. A füstől lekerülve ismét kihengezik és az egészet kézzel végig faragják, illetve megtisztítják a befűrésztől. Ekkor végleg elkészült a villa.

Háromágú villát kevesebbet csinálnak. A villahajtóban azért van a közepén is a harmadik ágának egy rovás. Ez alkalmasabb apró szénagyűjtésre és szekérre rakásra.

Gereblye készítése.

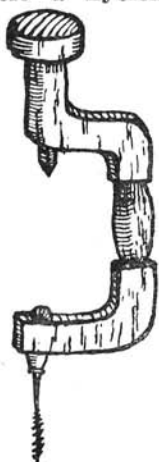
A gereblye három alkotórészének elkészítése külön-külön történik. 1. Legfontosabb a *feje*. Erre a célra a jávor-, fűz-, bükk-, vagy juharfa vékonyabb részét vágják le ősszel vagy nyáron. Ebből 70 cm-es hosszú darabokat fűrészelnek le, kézzel és gyalu segítségével símára húzzák úgy, hogy a keresztmetszet téglalap alakú legyen. A szélesebb oldal középpontjában egy *likat* fűrnak az általuk készített *furuvál* (16. ábra), amelybe majd a nyelét erősítik be. Innen egyenlő távolságokra mindkét oldalra 9–9, összesen 18 kisebb, kb. 1 cm átmérőjű lyukat fűrnak a gereblyefogak részére. A középtől a negyedik lyukhoz a nyél felőli oldalra erősítik be a kávat, melynek felső

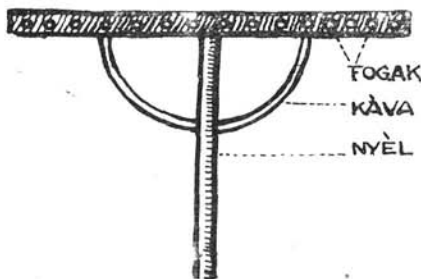
14. Favilla.

15. Villahajtó.

fele a nyelen halad keresztül körülbelül 20 centiméter magasságban s erősítésül szolgál. (17. ábra.) A káva mogyoró- vagy fűzfából készül. Ezt is külön kell kávahajtóban tartani, amíg erre alkalmassá válik. A kávahajtó egy rövid kis létrához hasonlít, kb. 2 méter hosszú és 35 cm széles; ennek fokaik közé feszítik be a meghajlított vesszőket. 2. A *gereblyefogakat* kézzelvonóval

16. Furú

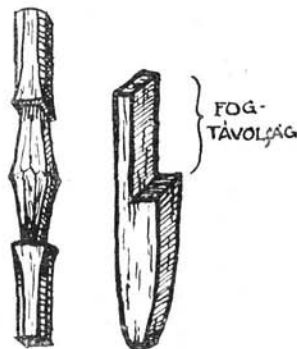

17. Gereblye feje.

négyszögűre húzott mogyorófából csinálják. 4 ujjnyi távolságokra bicskával beróvasokat tesznek és kihégyezik, s hogy még pontosabb legyen a fogak hossza, *fogmérőt* használnak. (18. ábra.) Jó munka idején vékszámszámra állanak az elkészített gereblyefogak. 3. A gereblye *nyele* 2 m hosszú fiatal

mogyoró- vagy fenyőfából készül, melyet kézzelvonóval tisztítanak le a héjától. A villa és gereblye készítése, mint a legtöbb háziipari mesterség, rendszeren téli munka szokott lenni. Ekkor ugyancsak érvényesítheti, egyben

fejlesztheti is mindenki ügyességét és szorgalmát. Egy télen a jól dolgozó atyafi képes megcsinálni 3000 drb. villát és 1500 drb. gereblyét is. Ez nagy teljesítmény. Természetesen ezt csak a legkitűnőbb mesterek tudják megtenni. Átlag kb. a fele darabszámot érik el. A villát sokkal szívesebben csinálják, mert egy fából van és készítése könnyebb munka. Általában a Székelyföld oly helyén, ahol megvan a szükséges anyag (nyírfa, mogyorófa), még házilag készítik e szerszámokat. Nagyobb mennyiségben piacra elsősorban a telekfalviak szállítanak. Ők már régóta híres faragók. Ezt a készséget valószínűleg a falu környékén termő alkalmas faanyag fejlesztette ki bennük. A télen elkészített szerszámokat tavasszal szárítják ki és vizsik vásárra. Szent János napján 800–1000 tarabot egy szekérré raknak — néha két-két gazda társul — s elindulnak vásárra. Főleg Segesvárra, Kereszturra, Udvarhelyre vagy Vásárhelyre járnak. Az eladási ár bizony elég olesó, a gereblye 12-től 20 lejig a szerint, hogy milyen szép példány. A villa még olesóbb is szokott lenni, csak a hármás ágú drágább, kb. 25 lej. De így is tekintélyes összeg szokott összegyűlni, mert a telekfalviak rendszeren mind eladják a készletüket, ahogy ők mondják: „amíg nekik van, addig máséhoz hozzá se nyúlnak a vevők”, mert a többieké mind nehezebb, még sem olyan tartós. A vasvilla és a vasgereblye egyelőre nem is számíthat versenytársnak a faeszközök előnyeivel szemben. Természetesen a jó vásár után áldomás következik. Hazatértükben gyakran meggonoszodnak, egyszer még az alispánt is megverték, aki valami birtokügyben nem méltányosan bánt el velük. Általában a „gereblyés emberek” félelmetes hírben állanak, — ahogy mondják — még a csendőrnél is fél tőlük.

18. A készülő gereblyefogak és a fogmérő.